

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ВІДДІЛ ПЕДАГОГІЧНОЇ ЕСТЕТИКИ ТА ЕТИКИ

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ЯК СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНО-МИСТЕЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

УДК: 371.123:7

ББК: 74.202.5

П 24

Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України
(протокол № 9, від 01.11.2010р.)

Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей: 36
матеріалів ІХ Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О.П. Рудницької /
гол. ред.: І.А. Зязюн. – Вип. 3 (7). – Чернівці: Зелена Буковина, 2011. – 640 с.
ISBN 978-966-8410-33-5

Головний редактор:

І.А. Зязюн, доктор філософських наук, професор, дійсний член НАПН України, директор
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Редакційна колегія:

Н.Г. Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-
секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, перший заступник
директора Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Л.О. Хомич, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з науково-
експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

О.М. Отич, доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу педагогічної естетики та
етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (заст. голов. ред.);

Т.П. Усатенко, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу виховних
систем Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

О.М. Семенов, доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник відділу
теорії та історії педагогічної майстерності Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН
України.

Відповідальний секретар:

Н.О. Філінчук, кандидат педагогічних наук, науковий співробітник відділу педагогічної
естетики та етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (відповідальний
секретар).

Рецензенти:

Н.Є. Миропольська, доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії естетичного
виховання Інституту проблем виховання НАПН України;

М.М. Солдатенко, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач
відділу теорії та історії педагогічної майстерності Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України.

© Інститут педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України,
2011

ISBN 978-966-8410-33-5

<i>А.І. Омельченко</i> НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА СВІТОГЛЯДУ ЛЮДИНИ.....	363
<i>Д.Д. Отич</i> ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ Я-КОНЦЕПЦІЇ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	366
<i>Н.Я. Гуменюк</i> ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВНЗ.....	373
<i>Н.М. Флегонтова</i> КОМУНІКАТИВНА ВЗАЄМОДІЯ ВЧИТЕЛЯ І УЧНІВ – НАЙВИЩИЙ ПРОЯВ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ	375
<i>Цюй Сяо Юй</i> САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В ПРОЦЕСІ АДАПТАЦІЇ ДО МЕТОДИЧНИХ ПОГЛЯДІВ КИТАЙСЬКИХ ПЕДАГОГІВ-ВОКАЛІСТІВ.....	377
<i>О.Д. Ляшенко</i> ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ.....	379
<i>В.І. Панченко</i> КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ.....	384
<i>Н.П. Ткачова</i> ІНТЕГРАТИВНА СПРЯМОВАНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ.....	385
<i>С.Т. Ренетій</i> ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО КОМПОНЕНТА ДУХОВНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ.....	387
<i>Т.В. Агейкіна – Старченко</i> ОСОБИСТІСНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН.....	390

проявляються у «захопленості, всеохоплюючій музичними образами, в безперестанних відкриття всього прекрасного, що міститься у творі, в любові до кожної його деталі, у пристрасті, з якої прагнеш виявити все це у реальному звучанні, в усвідомленні величчя музики, значущості особистості її творця, у прагненні наблизитися до нього в міру сил своїх, у схиланні перед цією величчю, цією значущістю...» [1].

Таким чином, майбутній вчитель музики, турбуючись про власне самовдосконалення, має вивчати теорію розкриття психологічних особливостей людини, що супроводжують всі навчальні процеси, зокрема адаптивні особливості, та користуватись і цінувати міжнародний методичний досвід майстрів з вокалу, у т. ч. китайських педагогів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Благой Д. О музыке... вне музыки / Д. Д. Благой // Советская музыка. – 1972. – № 5. – С. 64 – 66.

УДК 37.017.92 "312"

О.Д. Ляшенко, м. Київ

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЧИННИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

Початок ХХІ століття орієнтований на соціально-активне покоління, яке сприймає й усвідомлює загальнолюдські цінності і, насамперед, духовні. Сучасній особистості мають бути притаманні такі якості, як загальна людська культура, художньо-естетична та професійна культура, висока моральність, соціальна відповідальність та активність, гуманність, здібність до діалогу тощо. У ході культурної практики кожна людина, в тому числі й студенти, повинні соціально визначити цінності й смисли приватного життя, міжособистісних стосунків, побутової етики, тобто засвоїти пласт духовної культури.

На жаль сьогодні ми можемо констатувати духовну кризу суспільства, яка включає в себе процес переосмислення цінностей, ціннісних структур та схем. Два крайніх стани – соціальної пасивності та екстремістської активності є реальним свідомством глибокої розгубленості молодого покоління, що знаходиться під впливом реальної загрози своєї деградації, пов'язаної з втратою людиною своїх сутнісних духовно-моральних сил.

Причиною духовної кризи виступає сукупність економічних, соціальних і політичних факторів, які глибоко змінили повсякденне життя, його спосіб і ритм. Немає сумніву, що повне духовне відродження неможливе без вирішення політичних, економічних та соціальних проблем, які зумовили кризовий стан суспільства. Вихід із соціально-економічної кризи безпосередньо пов'язаний із станом освіти, рівнем підготовки кваліфікованих фахівців, які повинні володіти загальною культурою.

Саме тому однією з проблем, що вимагає постійної уваги, є проблема вдосконалення системи освіти. Провідною ідеєю державної програми «Освіта»

(Україна ХХІ століття) є створення життєздатної системи неперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації [1].

З огляду на це, нині у підготовці спеціаліста вищого навчального закладу простежується певна невідповідність між сучасними вимогами і наявною системою освіти, яка ще не в змозі повною мірою забезпечити розвиток духовної культури особистості.

Важливого значення ця проблема набуває і в аспекті підготовки вчителів музики та образотворчого мистецтва, які повинні володіти мистецтвом навчання і виховання, мати почуття обов'язку, бути відповідальними перед суспільством, гуманно ставитися до будь-якої людини, незалежно від її соціального стану та статусу. Очевидним є те, що від рівня освіченості, розвитку, вихованості майбутніх учителів, самостійної й творчої реалізації набуття вмінь та навичок залежатиме науково-технічний, духовний прогрес української держави, її місце і роль у європейському та світовому співтоваристві.

Незважаючи на різноманітні дослідження в галузі професійної підготовки майбутніх учителів (Л. Арчажнікова, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Олексюк, О. Щолокова та ін.) є потреба у визначенні її нових перспективних шляхів, а також у забезпеченні умов найповнішого розкриття і розвитку духовності.

Результативним розв'язанням цих проблем в умовах сучасної вітчизняної педагогіки є орієнтація викладачів на нову філософію освіти, де ідеї гуманітаризації та гуманізації стають провідними, де основною метою є не тільки засвоєння знань, умінь і навичок, а насамперед розвиток таких якостей особистості, як емпатія, рефлексія, креативність та самостійність. Вирішальна роль у такій підготовці відводиться самостійній та творчій діяльності студента, що відбувається як на лекційних, семінарських, практичних заняттях, так і в процесі самопідготовки.

Важливого значення проблема духовності набула в гуманітарній сфері. Письменники, юристи, публіцисти, педагоги звертають увагу на необхідність формування справжньої духовності, пошуках духовності, її відродженні.

У дослідженнях філософсько-естетичного (В. Гусев, М. Барг, І. Зязюн, М. Каган, І. Сілуянова, В. Федотова) бачимо різні точки зору щодо розуміння духовності. Вчені бачать її як морально зорієнтовані волю і розум, історичну свідомість, цілісність психічної діяльності людини, «Істину, Добро і Красу як ціле», синтез естетизму, етизму та теоретизму і досліджують духовність як ціннісний зміст свідомості. Має місце й інший підхід, згідно з яким духовність пов'язується з емоційним життям людини, стверджується, що духовність треба відкрити в самому житті.

Істотний внесок у розкриття цієї проблеми зробили педагоги та музиканти. Особливий інтерес становлять розвідки сучасних вчених (Л. Коваль, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін.), які розглядають духовність в аспекті підготовки вчителя музики. Науковці приходять до висновку, що вчитель музики повинен бути морально здоровою і освіченою людиною, вміти критично мислити, рефлексивно ставитися до своїх

особистісних якостей, бачити способи свого вдосконалення і окреслюють способи формування морально-естетичного досвіду майбутніх учителів.

Проблемі духовності присвячені наукові роботи О. Рудницької [5, 7, 8, 9]. В них вона не тільки розкриває особисте бачення цієї проблеми, а й визначає теоретичні й методичні засади виховання студентів та учнів, звертає особливу увагу на національне виховання, яке є складовою у визначенні проблеми. Суттєвим фактором розвитку духовності майбутнього вчителя Оксана Петрівна вважає формування педагогічної культури, що включає норми поведінки вчителя, норми взаємовідносин з учнями, батьками, колегами, а також світогляд.

Так, в роботі «Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя» О. П. Рудницька, характеризуючи педагогічну культуру як компонент духовної, приходиться до висновку, що головним чинником такої культури є світогляд «фокус людського бачення світу, міра розуміння природи і суспільства, соціальних відносин і цінностей, поглядів на світ і своє місце в ньому» [7].

Аналізуючи зміст наукових робіт О. П. Рудницької можна погодитися з її баченням способів вирішення цієї проблеми, а саме, підготовка вчителя повинна включати світоглядну програму, де відроджується пріоритет загальнонолюдських цінностей як незмінних констант у розвитку цивілізації, відбувається формування духовно-практичного ставлення до них [5, 9].

Отже, можна зробити висновки: без формування і розвитку атрибутів духовності у майбутнього вчителя, який повинен нести їх в сучасний світ і стане прикладом для підростаючого покоління, ми не зможемо створити суспільство справжнього гуманізму та свободи щасливих, духовно багатих людей; розвиток духовності повинен відбуватися на основі усвідомлення гуманних цінностей та ідеалів.

Для вирішення цієї проблеми треба, щоб навчально-виховний процес у вищому навчальному закладі був наповнений змістом, що звернений до високого сенсу людського буття. З огляду на це викладання курсів гуманітарного спрямування: художня культура, матеріальна культура, методика музичного виховання та методика викладання художньої культури в Інституті мистецтв Київського педагогічного університету імені Бориса Грінченка є необхідним у системі підготовки фахівців з вищою освітою.

Так, засвоєння предметів культурологічного та музичного напрямів дає можливість вивчати майбутнім учителям твори різних видів мистецтв, зміст яких значною мірою позначається на їх світоглядних позиціях [5, с.11], дозволяє удосконалювати рівень моральності й духовності студентів. Тематичні лекції: «Художня культура Середньовіччя», «Художня культура Ренесансу», «Художнє мистецтво Древнього світу та античної цивілізації», «Європейська художня культура XVII століття», «Художня культура Нового часу», «Художня культура XIX століття», «Духовна культура століття Освіти» та ін. сприяють формуванню духовної культури студентів, їхніх духовних інтересів, ціннісних орієнтацій, самовизначенню у світоглядних питаннях. Культурологічна й музична підготовка спрямовує молодь на особистісну культурологічну

орієнтацію в сучасному світі, сприяє осмисленню сукупності художніх досягнень людства, взаєморозуміння з народами які мають як схожі, так і відмінні риси в культурі, веденню кваліфікованого діалогу з партнерами іншої культурної доміанти.

В той же час методична підготовка, що проходить на третьому та четвертому курсах і включає теоретичні (лекції і семінари) і практичні (в системі педагогічних практик) заняття, дозволяє майбутнім учителям на педагогічній практиці в загальноосвітньому навчальному закладі реалізовувати як теоретичні знання з різних видів мистецтв, так і практичний досвід дистанційного спілкування з митцями різних епох і їхніми творами.

Зазначимо, що у межах нової парадигми мистецької освіти, де утверджується культурологічна, музична та методична спрямованість навчання й гуманістично зорієнтована педагогіка, відбувається самореалізація такої особистості, яка вміє критично мислити, опрацювати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння на практиці для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни.

Гуманізація освіти оптимізує взаємодію особистості і соціуму, забезпечуючи їх ефективний розвиток засобами педагогічного інструментарію. Вона спрямована на створення такого змісту, форм і методів навчання й виховання, які дозволяють найповніше розкритися особистості (її пізнавальних інтересів, особистих якостей). Створюються такі умови, за яких майбутні вчителі мають бажання навчатися і зацікавлені в тому, щоб сприймати, а не відштовхувати виховний вплив.

Сприятливі умови для реалізації гуманістичних ідей створюються у системі мистецької освіти вищого навчального закладу Інституту мистецтв Київського педагогічного університету імені Бориса Грінченка. Тут на лекціях, семінарських, практичних та індивідуальних заняттях студенти прилучаються до загальнолюдських цінностей, формуються художній смак, естетичні потреби, естетичне ставлення до усього, що відбувається в світі. Методи викладання навчальних дисциплін з різних видів мистецтв базуються на дискусійних формах роботи, на повазі до чужої думки, на позитивному ставленні до навколишнього світу. Вирішальна роль у таких формах роботи відводиться спільній творчій діяльності педагога і студента.

Суттєвим засобом виховання майбутніх учителів в Інституті мистецтв є залучення їх до активної творчої роботи в соціальному проекті «Відкритий університет – громаді міста». Бесіди, творчі студії, святкові концерти, календарні обрядові свята сприяють креативній діяльності студентів і забезпечують їх національне виховання, естетичну спрямованість, потреби і можливості в індивідуальному вихованні, спонукає до рефлексивного сприймання художніх творів та дійсності.

Важливою складовою вищого навчального закладу є методична робота викладачів, доцентів, професорів Інституту мистецтва, що аналізують закономірності функціонування навчально-виховного процесу, розглядають

завдання, які майбутньому вчителю необхідно буде вирішувати у роботі з учнями під час викладання мистецьких дисциплін, осмислюють способи і методи роботи зі студентами. Все це дає можливість закласти науковий фундамент для пошуку нових засобів у роботі зі студентами і магістрантами вищого навчального закладу.

Отже, гуманістична парадигма освіти, яка впроваджена в систему вищої освіти в Інституті мистецтв Київського педагогічного університету імені Бориса Грінченка орієнтує викладачів на розвиток у студентів розуму й такої якості свідомості і діяльності, що акумулює в собі знання і розуміння вищих духовних цінностей, уміння реалізовувати їх на практиці у професійній діяльності і поведінці та здатність аналізувати й оцінювати педагогічні явища з позиції загальнолюдських ідеалів.

Така життєздатна система вищої освіти дозволяє спрямовувати емоції, почуття і розум майбутнього вчителя на пізнання «людського в людині» і досягати такого взаєморозуміння між людьми, без якого розробка завдань суспільного розвитку в душі справжнього гуманізму неможлива.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття). – Київ, Райдуга, 1994. – С.6.
2. Коваль Л. Г. Воспитание чувства прекрасного. Методическое пособие. К.: Рад. школа, 1983. – 120с.
3. Олексюк О. М., Формування духовного потенціалу студентської молоді. – К.: КДКК – 1996. – 254 с.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.
5. Програма та методичні рекомендації з національного виховання учнів у процесі ознайомлення з пам'ятками української художньої культури. – автор Рудницька О. П. К.: КМУВ імені Б. Грінченка, 2002. – 24с.
6. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі: Навч.-методичн. посібник. — К.: Навчальна книга — Богдан, 2000.
7. Рудницька О. П. Сприйняття музики і педагогічна культура вчителя: Навч. посібник – К.: КДПІ, 1992. – 96 с.
8. Рудницька О.П. Музика і культура особистості: Проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посібник. – К.: ІСМН, 1998.
9. Рудницька О. П. Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя: Автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.01/ НПУ ім. М. Драгоманова. К., 1994. – 40 с.
10. Щолокова О. П. Методика викладання світової художньої культури. Підручник. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. – 194 с.